

پایه آیین نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان نامهها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱۹۵۹۲۹ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدفهای علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

۶۶۰۹۶

دانشگاه تربیت معلم تهران
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

موضوع:

« فقه و چند مسئله مستحدثه ی پزشکی »

(مرگ مغزی، پیوند اعضا، شبیه سازی)

استاد راهنما:

دکتر جمشید جعفر پور

استاد مشاور:

آقای ابوالحسن مجتهد سلیمانی

۱۳۸۳ / ۲ / ۲۴

نگارش:

زهرا فتاح زاده

زمستان ۱۳۸۳

۷۷۰۹۶۶

به :

حضرت ولی عصر - عجل الله تعالی فرجه الشریف -

روح مطهر امام خمینی - قدس سره الشریف -

شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی

تشکر :

سپاس یزدان پاک را که توفیق حضور در مقطع کارشناسی ارشد رشته ی فقه و مبانی حقوق اسلامی را به این بنده ی حقیر عنایت نمود تا از رهگذر آن ره توشه ای از معرفت به او و علم به احکام الهی را کسب نمایم . و نیز از بزرگوارانی که در امر تحصیل این جانب از تلاش بی وقفه ی خود فرو گذار نکردند سپاسگزارم . به خصوص استاد ارجمند دکتر جمشید جعفرپور به عنوان استاد راهنما و آقای ابوالحسن مجتهد سلیمانی که سمت استاد مشاور این جانب را داشتند .

و هم چنین با تشکر از مدیر محترم گروه حضرت آیه الله سید محمد موسوی بجنوردی .

باتشکر از مسئول دفترگروه سرکار خانم حسین جانی وبا سپاس از تمامی دوستان که در تهیه این پایان نامه مرا یاری رساندند .

خداوند به تمام دست اندر کاران علم و دانش توفیق روز افزون عنایت بفرماید تا هر روز بیش از پیش در راه ارتقاء و سطح علمی دانش پژوهان گام بردارند .

« والسلام »

زهرا فتاح زاده

تقدیر:

پدر و مادری مهربان و دل سوز که
همواره دعا‌های خیرشان توشه‌ی راهم بوده
و موجب موفقیت این جانب در تمام مراحل
زندگیم بوده است.

و نیز از همسری وفادار که یاری شفیق
در پیچ و خم‌های زندگی این جانب بوده است
و هم چنین فرزندان عزیزم.

امام خمینی (ره) خطاب به پزشکان :

ما با شما همکاریم ، ما طیب روحانی هستیم ، شما طیب جسمانی هستید ،
همه طیب انسان هستیم ما باید با هم متصل باشیم ، مثل یک بدن که روح دارد ، جسم
دارد ، روحانیون و اطبا هم یک بدن هستند . که یکی آن جنبه است ، یکی این جنبه

(صحیفه نور ، مجموعه ی رهنمود های امام خمینی ، ج ۵ ، ص ۲۱۶)

این فقهی است که با زبان ایشان (حضرت صادق - سلام الله علیه) بسط

پیدا کرده است که برای احتیاج بشر از اول تا آخر هر مساله ای پیش بیاید ، مسائل

مستحدثه ، مسائلی که بعدها خواهد پیش آمد که حالا ما نمی دانیم ، این فقه از عهده

جوابش بر می آید و هیچ احتیاج ندارد به این که یک تاویل و تفسیر باطلی بکنیم .

(صحیفه نور ، ج ۲۰ ، ص ۱۵۷)

۱ مقدمه
	فصل اول - کلیات
۱۲ علم و باورهای دینی
۱۴ تاریخچه ی اخلاق پزشکی در دنیا
۱۴ اخلاق پزشکی در ایران باستان
۱۷ تاریخچه ی ارتباط علوم پزشکی با فقه اسلامی
۲۳ پیوند در اسلام
	فصل دوم - مرگ مغزی
۲۸ پیش گفتار
۳۱ گفتار اول: مرگ و حیات در دین
۳۱ الف - آغاز حیات و مرگ
۳۳ ب - تفاوت خواب و مرگ
۳۶ ج - روح چیست ؟
۴۰ گفتار دوم: معیارهای تعیین زمان مرگ
۴۱ الف - معیار قدیم: ایست قلبی و دستگاه گردش خون
۴۲ ب - معیار جدید: مرگ مغزی
۴۳ ج - معیار قانونی: ایست قلبی و مرگ ساقه ی مغز
۴۷ گفتار سوم: مرگ مغزی
۴۷ الف - ساختار مغز
۴۸ ب - تعریف مرگ مغزی
۴۹ ج - حالت های مشتبه شونده با مرگ مغزی
۵۰ د - تاریخچه ی مرگ مغزی
۵۲ هـ - راه های تشخیص مرگ مغزی از نظر پزشکان
۵۲ و - پروتکل مرگ مغزی در ایران

عنوان	صفحه
گفتار چهارم: مباحث فقهی	۵۶
الف - حیات غیر مستقر و خروج تدریجی روح	۵۶
ب - استفتاءات	۶۰
ج - گزیده ای از مصاحبه و استفتاء از آیت الله مکارم شیرازی	۶۴
د- آیا ممانعت از ادامه ی درمان به منزله ی قتل بیمار است ؟	۶۶
هـ - حکم اولیه یا حکم حکومتی	۶۸
قانون تقدیم اهم بر مهم	۷۳
اصل حداقل ضرورت و جمع بین حقوق	۷۴
گفتار پنجم: مسائل حقوقی	۷۶
الف - سیر حقوقی قانون پیوند از مرگ مغزی در ایران	۷۶
ب - آئین نامه ی اجرایی قانون پیوند اعضای بیماران فوت شده یا بیمارانی که مرگ مغزی آنان مسلم است	۸۰
فصل سوم - پیوند اعضا	
پیش گفتار	۸۴
گفتار اول: اقسام پیوند اعضا (از دهنده ی غیر انسان)	۸۷
الف - پیوند اشیای خارجی	۸۷
ب - پیوند اعضای حیوانات به انسان	۸۹
گفتار دوم: پیوند اعضای انسان به انسان	۹۳
الف - دریافت عضو از نوزاد آنسفال	۹۳
ب - دریافت عضو از فرد دارای وضعیت پایدار نباتی	۹۴
ج - دریافت عضو از مهدورالدم	۹۶
د- دریافت عضو از فرد مبتلا به مرگ مغزی	۱۰۱
هـ - دریافت عضو از زنده	۱۰۱
گفتار سوم: حکم قطع عضو از زنده	۱۰۸
الف - ادله ی حرمت	۱۰۸
۱- مرمت ضرر (رساندن به نفس)	۱۰۸
۲- تغییر فلقت الهی	۱۱۲

صفحه	عنوان
۱۱۴	۳- مرمت هتک و فوار کردن مؤمن
۱۱۷	۴- مرمت مثله
۱۱۹	۵- قطع عضو مصداق ظلم است
۱۲۰	ب - ادله ی جواز
۱۲۰	۱- سلطنت انسان بر فود
۱۲۱	۲- قاعده ی تفویض کارهای مؤمن به فود او
	۳- قاعده ی جواز انجام کارهایی که سودش برای دیگران بیش از ضررش برای فرد است
۱۲۱	۱- ضررش برای فرد است
۱۲۲	ج - فتاوی برخی از فقهاء
۱۲۶	گفتار چهارم: پیوند از جسد
۱۲۶	الف - تشریح جسد
۱۲۸	۱- تشریح امساده تفار
۱۳۰	۲- تشریح امساده مسلمانان
۱۳۱	ب - ادله ی مخالفان برداشت عضو از جسد
۱۳۱	۱- مرمت انتفاع از میت
۱۳۲	۲- نداشتن منفعت ملال
۱۳۴	۳- اجماع
۱۳۵	۴- روایات وارد شده در مرمت بهره بردن از مردار
۱۳۸	۵- هتک مرمت میت مسلمانان
۱۳۹	۶- مرمت مثله
۱۴۰	ج - ادله ی موافقان برداشت عضو از جسد
۱۴۰	۱- حکومت ادله عناوین ثانویه بر ادله ی عناوین اولیه
۱۴۱	۲- قاعده ی تزاهم
۱۴۲	۳- فتاوی فقهاء در رابطه با برداشت عضو از جسد
۱۴۷	۴- نتیجه گیری
۱۴۹	گفتار پنجم: اجازه و دیه در قطع اعضای میت
۱۴۹	الف - مجوز شرعی قطع اعضای میت

صفحه	عنوان
۱۴۹	۱- وصیت به قطع عضو
۱۵۱	۲- اجازه ی ولی شرعی
۱۵۲	۳- اجازه ی ولی فقیه
۱۵۳	ب - دیه
۱۵۳	۱- دیه ی قطع اعضای بدن مرده
۱۵۴	۲- ممل مصرف دیه
۱۵۷	۳- مقدار دیه
۱۵۹	ج - حکم گرفتن عوض
۱۵۹	۱- گرفتن عوض بدون بیع
۱۶۲	۲- انتفاع از میت
۱۶۲	۱- ۲- آفات
۱۶۳	۲- ۲- مرمت استفاده از نجاست
۱۶۵	۲- ۳- اجماع
۱۶۷	۳- گرفتن عوض با بیع
۱۶۷	۱- ۳- مسائل فقهی
۱۶۹	۲- ۳- مسائل فقهی
۱۷۲	پیوند بافت
	فصل چهارم - شبیه سازی
۱۷۳	پیش گفتار
۱۷۵	گفتار اول: آشنایی با اصطلاحات مطرح در شبیه سازی
۱۷۵	الف - سلول
۱۷۵	ب- کروموزوم
۱۷۶	ج - DNA
۱۷۶	د- ژن
۱۷۷	هـ - ژنوم
۱۷۷	و- انواع تولید مثل
۱۷۷	۱- تولید مثل غیر جنسی

صفحه	عنوان
۱۷۸	۲- تولید مثل جنسی
۱۷۹	ز - تقسیم سلولی
۱۷۹	۱- میتوز
۱۷۹	۲- تقسیم میوز
۱۸۰	ح - دوقلوهای یکسان
۱۸۰	ط - سلول های بنیادین
۱۸۰	۱- سلول های بنیادین بزرگسالان
۱۸۱	۲- سلول های بنیادین جنینی
۱۸۴	گفتار دوم : مفهوم صحیح شیهه سازی (کلونینگ) و انواع آن
۱۸۶	الف - تولید سلول های بنیادین در ایران
۱۸۹	ب- شیهه سازی انسان
۱۹۱	ج - هدف دانشمندان از کلون سازی
۱۹۳	گفتار سوم : کلون سازی و واکنش ها
۱۹۴	الف - کلون سازی و اخلاق پزشکی
۱۹۹	ب- کلون سازی و مشکلات اجتماعی و روانی
۲۰۰	ج - برداشت نادرست کلون سازی
۲۰۱	هـ - کلون سازی و سیاست
۲۰۶	و - کلون سازی و اسناد حقوقی
۲۱۱	گفتار چهارم : کلون سازی و دین
۲۱۱	الف - اظهار نظر علمای مسیحی و یهودی
۲۱۴	ب - اظهار نظر علمای مسلمان
۲۲۷	گفتار پنجم : مباحث فقهی
۲۲۷	الف - اهل سنت
۲۲۹	ب - نظرات شیعه
۲۳۴	ج - مباحث فقهی در رابطه با کلون سازی پژوهشی و درمانی
۲۳۹	د - مفهوم نسب
۲۴۰	۱- مشأه انتساب فرزندان به پدر

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۴۲	۲- منشأ اتساق فرزند به مادر
۲۴۳	۳- نظر برگزیده
۲۴۵	ه- نسب کلون
۲۵۰	منابع و مأخذ

مقدمه

ستایش و سپاس خدا راست و سلام و درود بر چراغ فروزان - حضرت محمد(ص) - که با گرمی ترین و شریف ترین پرورش از سوی پروردگارش به مقام « *وَأَنْكَ لَعَلَى خَلْقٍ عَظِيمٍ* »^(۱) نائل آمد .

حکمت خداوند بزرگ چنین خواسته است که ساخت و پرداخت تمدن به کوشش انسان وابسته گردد و با اندیشه و آگاهی او پایرجا و استوار بماند و انسان با آن در زندگیش نیکبخت شود . این کار جز به دست خردمندان روشن بین و اندیشمندان آزاده شدنی نیست ، تمدن برپایه ی نادانی و پستی و افسردگی برپا نمی شود .

یارب دل پاک و جان آگاهم ده آه شب و گریه ی سحرگاهم ده

در راه خود اول زخودم بیرون کن بی خود چو شدم زخود به خود راهم ده

چنان که از نام پایان نامه - مسائل مستحدثه - برمی آید . این موضوعات جدید بوده و لذا

منابع جدیدی را برای تحقیق طلب می کنند. و همان گونه که علوم به خصوص آن هائی که در ابتدای راه هستند، سیر تکاملی را می پیمایند و در این راه دچار تحولاتی می شوند، این علوم هم بالطبع چنین سیری را طی می کنند از طرف دیگر - چنان که در بخش های آتی پایان نامه ذکر خواهد شد - این علوم با سایر علوم به خصوص علوم انسانی، در ارتباط می باشد. که آن ها هم بالتبع دچار تحولاتی خواهند شد. لذا برای تدوین چنین مطالبی می بایست در پی جدیدترین مطالب بود. به عنوان نمونه مرگ مغزی که از حساس ترین موضوعات مستحدثه ی پزشکی می باشد. از یک دهه پیش تاکنون در تعاریف خود دچار تغییری بنیادین شده و چه بسا آن چه امروزه به عنوان مرگ مغزی نامیده می شود، در چند سال آینده به عنوان مرگ مغزی تلقی نشود. دستیابی به این گونه مطالب متناقض به هنگام تحقیق منتج به بهره برداری از آخرین منابع شده است. و جدید بودن این علوم اقتضای کمبود منابع برای تحقیق را دارد و لذا کمبود منابع برای تحقیق و هم چنین یافتن آخرین مطالب از مشکلات جدی راه بود.

از مشکلات دیگر، اختلاف نظر در این موضوعات هم از بعد پزشکی و هم از بعد فقهی بود لذا مسائل پزشکی شاید بیش از حد یک پایان نامه بسط داده شده و این کار به منظور تبیین موضوعات پزشکی بود تا بتوان قضاوت صحیح تری در موضوعات فقهی به عمل آورد.

در این مسیر راهنمایی استاد راهنما جناب آقای دکتر جعفرپور در انتخاب موضوع، شروع کار و یافتن منابع کمک مؤثری بود. برای یافتن منابع پزشکی ابتدا از کتابخانه های دانشکده های پزشکی دانشگاه تهران و ایران و هم چنین از معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بازدید به عمل آمد. در مرحله ی دوم به مرکز تحقیقات اخلاق پزشکی و کتابخانه ی تخصصی اخلاق پزشکی و بنیاد بیماری های خاص، مراجعه و از منابع و کتب و تحقیقات موجود فیش برداری شد.

کتابخانه تخصصی اخلاق پزشکی
بنیاد بیماری های خاص

مصاحبه با چند صاحب نظر در این زمینه به منظور جمع آوری دیدگاه ها و نقطه نظرات گام سوم تحقیق بود. شرکت در اولین کنفرانس بین المللی پزشکی قانونی (۵-۳ تیرماه ۱۳۸۳) و دستیابی به مطالب ایراد شده در همایش بین المللی « بیواتیک » یا « اخلاق زیستی » که شامل مطالب پزشکی ، حقوقی و فقهی موضوعات موردنظر بود در گردآوری مطالب مؤثر بود. و همین طور برای یافتن موضوعات فقهی علاوه بر مطالب مکتوب یا در کتب یا سایت های اینترنتی نیاز به چند مصاحبه ی حضوری و چند تماس تلفنی جهت مصاحبه و استفتاء بود.

در ارتباط این موضوعات به یکدیگر لازم به ذکر است که این سه موضوع مورد بحث در پایان نامه یعنی مرگ مغزی ، پیوند اعضا و شبیه سازی از جهاتی به هم ارتباط دارند :

۱- هر سه موضوع علوم پزشکی هستند و به موضوع مهم بخشیدن سلامتی به بیماران نیازمند ارتباط دارند.

۲- مسأله ی مهم دیگر که در هر سه موضوع مورد بررسی قرار می گیرد مسأله ی روح می باشد.

۳- هر سه موضوع از مسائل مستحدثه و جدید می باشند و تعریف جدید از مرگ - مرگ مغزی - و عمل کلون سازی درمانی همزمان با پیشرفت علم پیوند و نیاز به اعضای پیوندی رو به تکامل می باشد. به هر حال این موضوعات از مسائل ضروری جامعه ی بشری می باشد و به تحقیق و بررسی بیشتر چه از طرف جامعه ی پزشکی برای رفع نیازمندی های جسمی بیماران و چه از جانب جوامع حقوقی ، اخلاقی و فقهی برای قانون مند کردن و رفع نیازهای معنوی انسان ها نیاز مند می باشد.

و هم چنین موضوعات مطرح شده در این پایان نامه - مرگ مغزی ، پیوند اعضا و شبیه سازی- از مسائل مستحدثه پزشکی می باشد و در وهله ی اول چنین به نظر می رسد

که این مسائل صرفاً پزشکی هستند و جایی برای سایر علوم در آن وجود ندارد لیکن با تعمقی بیشتری توان دریافت که این مباحث مانند سایر فناوری ها ارتباط تنگاتنگی با سایر حوزه های علمی دارد و به دلیل این که محور این موضوعات «انسان» می باشد . به ناچار پای سایر علوم انسانی هم چون فقه و حقوق و سیاست و... در آن به میان می آید .

به عنوان مثال وقتی مرگ مغزی را برابر با مرگ قطعی قرار می دهند ، مسأله ی حق حیات انسان در آن مطرح است و لذا پای علم حقوق در آن به میان می آید . که اگر مرده باشد شخصیت حقوقی وی پایان یافته و مسائلی چون پایان اهلیت ، توریث ، عدم مالکیت و قطع رابطه ی نکاح مطرح می شود و اگر زنده است احکام و حقوق زندگان بر وی مترتب است . و از نظر فقهی اگر این شخص مرده است باید دفن شود اگر زنده است در این صورت نمی توان اعضای وی را جهت پیوند به دیگری جدا کرد . وهم چنین در رابطه با شبیه سازی زایشی پس از این که انسانی با چنین روشی متولد شد دارای شخصیت حقوقی می شود و نیاز به شناخت حقوقی شرعی وی از جهت نسب ، ارث ، ولایت ، حضانت و ... می باشد .

امروزه بر کسی پوشیده نیست که حقوق نه تنها با علوم اجتماعی در ارتباط است ، بلکه با علوم طبیعی و ریاضی نیز چندان بی ارتباط نیست . هر یک از دستاوردهای علمی بشر در علوم تجربی و ریاضی خود محرک موتور حقوق است . به عنوان مثال ، تا زمانی که بشر هنوز به کرات دیگر دست نیاززیده بود و به سیر در فضا مشغول نشده بود مقررات و حقوقی راجع به هوا و فضا بی معنی بود . درزمینه های مورد بحث نیز تا زمانی که علم پزشکی اقدام به پیوند اعضا شبیه سازی ننموده بود همان گونه که اخلاق ساکت بود حقوق نیز به تدوین قاعده ای نپرداخته بود .

فصل بندی این پایان نامه به ۴ فصل و یک مقدمه اختصاص داده شده است . در فصل اول - کلیات - سعی بر آن است که کلیاتی راجع به ارتباط تنگاتنگ فن آوری ها و به خصوص علوم پزشکی با علوم انسانی مورد بررسی قرار گیرد و این که هر علم و فناوری با ظهور خود بیم ها و امیدهایی را وارد زندگی انسان می کند و بالطبع این علوم چه بیم و امیدهایی وارد زندگی بشر کرده اند ، مورد بررسی قرار می گیرد .

در فصل دوم با عنوان مرگ مغزی از جنجالی ترین موضوعات در مباحث پزشکی می باشد که در آن از به کارگیری اعضا فرد مبتلا به مرگ مغزی برای پیوند به بیماران نیازمند ، سخن به میان آمده است . چرا که از طرفی تمام نظرات موافق و مخالف در مورد اصل پیوند اعضا در مورد مرگ مغزی هم جاری بوده و از طرف دیگر بحث اصلی بر سر این قضیه است که آیا فرد مبتلا به مرگ مغزی واقعاً مرده است یا خیر ؟ و باز از سوی دیگر تنها منبع تأمین عضو برای پیوند هایی هم چون پیوند قلب فقط مرگ مغزی می باشد . تلاش های وسیعی به خصوص توسط تیم های پیوند برای پذیرش این مطلب توسط جامعه و سیاست گذاران صورت می گیرد تا جایی که بعضی از این پزشکان با صراحت بیان نموده اند که « فرد مبتلا به مرگ مغزی واقعاً مرده است . »

معیارها و شرایط مرگ مغزی در فصل ۲ خواهد آمد ، لیکن تعریفی که از مرگ مغزی شده بی توجه به قلب فرد است که آیا در آن زمان از کار افتاده و یا به فعالیت خود ادامه می دهد . این تعریف از مرگ در واقع راه دست یابی به اعضای سالم تر و بیشتری را برای عمل پیوند هموار می کند . در واقع ، در این صورت جدا کردن قلب در حال ضربان و زنده و همین طور اعضای حیاتی (مانند ریه ، پانکراس ، کبد) امکان پذیر بوده و موجب گسترش پیوند اعضا و حفظ جان افراد می شود .

بعضی معتقدند که تلاش هایی که برای تغییر تعریف مرگ صورت گرفته ، اغلب به انگیزه ی افزایش اعطا کننده های عضو بوده است . چرا که تعریف و تبیین « مرگ مغزی » هم زمان با پیشرفت در امر پیوند بوده است . با این حال در بسیاری از کشورهای دنیا مانند ژاپن ، فلسطین اشغالی و کشورهای اسلامی ، مخالفت های جدی با تعریف مرگ مغزی وجود دارد .

در ایران نیز در بین فتاوی فقها چنین اختلاف نظری مشهود است عده ای از فقها مانند آیت الله صانعی و آیت الله مکارم شیرازی به صراحت به برداشت عضو از فرد مبتلا به مرگ مغزی فتوا داده اند . و بعضی از فتاوا مانند فتوای حضرت امام (ره) و آیت الله خامنه ای حاکی از آن است که پیوند عضو از فرد مبتلا به مرگ مغزی به افراد نیازمند پیوند ، منوط به احراز شرط « موقوف بودن حیات جان گیرنده ی پیوند به انجام آن » می باشد . اما به نظر می رسد که هیچ یک از فقها در صدور این حکم ، مرگ مغزی را معادل مرگ بیان نکرده اند . و گروهی هم مانند آیت الله لنکرانی و آیت الله منتظری با این مسأله کاملاً مخالفت کرده اند .

در فصل دوم پایان نامه سعی بر آن است تا ارتباط روح و جسم در حالت های مختلف بدن ، معیارهای تعیین زمان مرگ و مرگ مغزی و حالت های مشتبه شونده با آن و هم چنین تاریخچه ی مرگ مغزی مورد بررسی قرار گیرد . و در گفتار چهارم از این فصل مباحث فقهی شامل حیات غیر مستقر و خروج تدریجی روح و این که آیا ممانعت از ادامه ی درمان به منزله ی قتل بیمار است یا خیر ؟ و نیز این که آیا حکم مرگ بر مرگ مغزی جهت استفاده اعضا برای پیوند حکم اولیه است یا حکم حکومتی مورد بحث قرار گیرد .

گفتار پنجم به بررسی حقوقی اختصاص یافته و سیر حقوقی قانون پیوند از مرگ مغزی در

ایران مورد بررسی قرار گرفته است .

فصل سوم پایان نامه اختصاص به پیوند اعضا دارد. طی چند دهه ی گذشته، پزشکان گام های بزرگی در راستای پیشرفت روش های انجام پیوند و حصول موفقیت در آن برداشته اند. در حال حاضر اعضا و بافت های مختلف مانند قلب، کبد، کلیه، قرنیه و مغز استخوان با موفقیت در بیماران پیوند می شود و افراد بسیاری با بهره مند شدن از این شیوه می توانند سال ها و حتی دهه ها امید به زندگی یافته و از حیاتی با کیفیت مطلوب بهره مند شوند. اما دانش و فن آوری پیوند اعضا نیز مانند سایر فن آوری ها بحث های اخلاقی حقوقی و فقهی فراوانی را در پی داشته است. بسیاری از مشکلات و معضلات مربوط به امر پیوند، همانند بسیاری از موضوعات اخلاق پزشکی، نیازمند توافق های نظری و عملی بین پزشکان، حقوق دانان، فلاسفه و رهبران مذهبی جوامع می باشد.

به هر حال پیوند اعضا به عنوان یک ضرورت اجتماعی سبب شکل گیری اخلاق جدیدی شده و بر طبق این مفهوم نوین پیوند اعضا مجاز شمرده شده است. هم چنان که در مجموع فتاوی و آراء فقهی مراجع معاصر پیوند اعضا را فی نفسه امری جایز می شمارند. اهداء عضو به نیازمندان را اخلاق صحه نهاده ولی آزادی خرید و فروش آن سبب تشویش و اضطراب گردیده است. آزاد گذاشتن خرید و فروش اعضای بدن ممکن است منتهی به تجارت مرگبار شود. در عین حال ممنوع ساختن آن نیز گاه نیازمندان پیوند عضو را محروم از امکان حیات می کند، لذا از جمله مسائلی که جامعه پزشکی با آن رویارو می باشد، تأمین عضو جهت پیوند به بیماران نیازمند می باشد. صرف نظر از اهدای عضو در زمان حیات، مهم ترین منبع تأمین عضو، برداشت عضو از جسد یا مبتلایان به مرگ مغزی است.

درسال های اخیر در بسیاری از کشورها سعی شده است که با تدوین قوانین و ارائه راه حل های مدون برای مشکلات و مسائل اخلاقی روز افزون در این حیطة چاره اندیشی شود.

در کشور ما هم در سال ۱۳۷۹ مجلس شورای اسلامی طرحی به تصویب رساند که بر مبنای آن پیوند از مرگ مغزی با لحاظ رضایت معتبر مجاز گردید. اما باید دقت کرد که تنها مشکل در این زمینه، مسائل قانونی نیست؟ چرا که مسائل فرهنگی و اجتماعی بر گسترش پیوند تأثیر می گذارد. لذا تلاش بر آگاه سازی عامه ی مردم و انتقال اطلاعات لازم اهمیتی در خور دارد.

کسب موافقت بر پیوند از جسد، به روش های گوناگونی در نقاط مختلف جهان انجام می پذیرد. از میان آن روش ها آن چه در ایران قابلیت اجرای بیشتری دارد، وصیت قبلی متوفی بر اهدای عضو یا اعضای موردنظر پس از مرگ است. برای مفید و عملی ساختن این کار روش های مختلفی قابل استفاده است. یکی از ساده ترین راه ها، تهیه « کارت اهدای عضو » است که فرد همواره با خود خواهد داشت. بنابراین اگر فردی اجازه نداده باشد یا نسبت به آن ساکت باشد، می توان با گرفتن اجازه از وارثان او، دست به چنین کار می زند؟

در فصل سوم- پیوند اعضا - سعی بر آن است تا اقسام پیوند اعضا مطرح شود و در خصوص این که این پیوند از غیر جاندار است یا بی جان و اگر جاندار است، حیوان است یا انسان، و اگر انسان است زنده است یا مرده و یا مرگ مغزی بحث شود.

پس از طرح این موضوعات، مطالب فقهی هر مبحث اعم از جواز یا عدم جواز این نوع پیوند و سایر مطالب فقهی همراه با فتوای فقها آورده شده است.

در ادامه نقش وصیت در برداشت عضو از جسد مطرح و به بررسی این مطلب پرداخته می شود که وارثان متوفی « ولی » او به حساب نمی آیند تا اجازه ی آن ها در برداشت عضو از بدن متوفی، دارای اثر حقوقی باشد. و هم چنین در صورت وصیت به اهداء عضو پس از مرگ یا عدم آن دیه ثابت خواهد بود یا خیر و اگر ثابت باشد مصرف دیه در چه راهی است؟